

УДК 351.863

*М. М. Охримович,
аспірант кафедри соціальних дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ДЕВІАЦІЇ СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ

*М. М. Ohrymovych,
post-graduate student, Department of Social Disciplines,
Lviv State University of Internal Affairs*

INVESTMENT SECURITY DEVIATIONS IN UKRAINE: SOURCES AND FORMS OF MANIFESTATION

Досліджено сучасні форми прояву девіацій інвестиційної безпеки з огляду на сучасні тенденції та аналіз обсягів шкоди, заподіяної внаслідок економічної злочинності. Проаналізовано статистичні дані протягом 2010-2017 років, на основі яких встановлено наявність частки коштів криміногенного походження в інвестиціях, що надійшли в Україну з-за кордону. Окреслено тенденції, притаманні іноземному інвестуванню в Україну, у розрізі географічної локації. Проведено розрахунок обсягу псевдоінвестицій в Україні та зроблено висновок про необхідність врахування показників «Частка встановленої суми легалізованих коштів та майна, одержаних злочинним шляхом до ВВП», «Частка псевдоінвестицій у прямих іноземних інвестиціях» як показників дестимуляторів інвестиційної безпеки України, що дало можливість врахувати вразливість інвестиційного середовища до впливу латентних загроз інвестиційній безпеці України.

In the scientific article the modern forms of Investment security deviations are investigated in keeping up with current trends and taking into account amount of damage caused by economic crimes. The analyzed statistical period from 2010 to 2017 became the basis for scientific conclusion – an insignificant share of foreign investment has the criminal source. Economic trends in foreign investments are outlined as broken down by geographical location. Calculation of volume of pseudo-investments into Ukraine is completed. The statistical data, produced by this scientific research helped to reach the conclusion, that it would be beneficial to include the following indicators: ‘The share of the established amount of legalized proceeds and property acquired in a criminal way to GDP’, ‘The share of pseudo-investment in foreign investments’ to Integral indicator of investment safety of Ukraine.

Ключові слова: *девіації стану інвестиційної безпеки, псевдоінвестиції, легалізовані доходи, отримані злочинним шляхом, хайп-інвестиції, хайп-проект, іноземні інвестиції, дезінвестиції.*

Keywords: *investment security deviations, pseudo-investments, legalized proceeds from criminal activity, hyip-investments, hyip-project, foreign investments, disinvestments.*

Постановка проблеми. Об'єктивність діагностики стану інвестиційної безпеки залежить від адекватності оцінки ключових параметрів, їх тенденцій та впливу на економічне середовище. З огляду на це, набуває актуальності питання дослідження не лише факторів, які стимулюють пошук інвестиційної діяльності, серед яких, зокрема виділяємо: стабільність і передбачуваність соціально-економічного становища, сприятливий інвестиційний клімат, наявність стабільного споживчого ринку, фінансова стабільність, а й тих явищ, які спричиняють гальмування генерації інвестиційних ресурсів, ідентифікують проблеми інвестиційної активності, засвідчують асиметрії як в економічному, так і в інноваційному розвитку.

З цих причин, в умовах глобалізаційних викликів та інституційної слабкості фінансової системи України стратегічного значення набуває потреба запровадження дієвого механізму виявлення істинних цілей диверсифікації інвестиційного капіталу, зокрема тієї його частки, що надійшла до України з-за кордону; належній оцінці високоризикових інвестиційних проектів; факторів, які свідчать про латентні загрози інвестиційній безпеці України, що засвідчує актуальність цього дослідження.

Мета та завдання дослідження. Аналіз та діагностика обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну у контексті наявності частки псевдоінвестицій, формулювання авторського бачення стосовно впливу цього показника на стан інвестиційної безпеки України, виявлення та характеристика латентних загроз інвестиційній безпеці, що проявляються у вигляді хайп-інвестування та дезінвестицій.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі наукові завдання:

- 1) проаналізувати можливі загрози інвестиційній безпеці України, що мають латентний характер;
- 2) провести комплексний аналіз прямих іноземних інвестицій, що надійшли в Україну та зробити висновок про законність джерел їх надходження;
- 3) встановити частку легалізованих коштів та майна до ВВП України;
- 4) надати рекомендації щодо уникнення прояву латентних загроз інвестиційній безпеці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здебільшого наукові розвідки присвячені проблемам інвестиційної безпеки представлені у контексті дослідження екосистеми, найбільш вагомими внесками у вивчення проблеми залучення іноземних інвестиційних ресурсів внесли: В. Геєць, М. Єрмошенко, Т. Єфіменко, В. Гордієнко, М. Крупка, Б. Крамарчук, А. Сухоруков, Л. Шевченко, В. Шлемко. Сучасні наукові праці щодо залежності стану економічної безпеки та її складових від обсягу іноземного інвестування стали предметом наукових досліджень: І. Бабець, Я. Жаліла, І. Мойсеєнко, М. Флейчук та ін. Незважаючи на наявні наукові публікації з проблемних питань забезпечення інвестиційної безпеки України у межах вітчизняного наукового осередку темі девіацій інвестиційних процесів, зокрема у формі псевдоінвестування присвячено обмаль напрацювань, чим і зумовлена потреба наукової розвідки такого напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розширення світових економічних кордонів викликане результатами науково-технічного прогресу, зокрема у сфері інформаційних технологій, зруйнувало будь-які обмеження у можливості економічної взаємодії держав та суб'єктів господарювання. Такий стан речей спричинив зміни у стилістиці інвестування як у межах домогосподарств, так і на рівні держави. Переваги інтеграційних процесів сприяють проліферації інвестиційних девіацій, що мають загрозливий характер інвестиційній безпеці.

Зокрема, світовим трендом залучення внутрішніх інвестицій вважається участь у високодохідних інвестиційних фондах на зразок хайпу. Як стверджують міжнародні дослідники, експерти та науковці інвестування у хайп-проекти щорічно приносить збитки учасникам у розмірі близько 6 млн. дол. США. Автори наукового дослідження [14] переконані, що в основу хайп-інвестування покладені симуляційні моделі залучення інвестиційного капіталу. Безумовним мотиваційним тригером участі у хайп-проекті є можливість отримання високих прибутків за короткий термін.

Окрім цього, така пропозиція обмежена бюрократичними рамками у частині укладення договірних відносин, аналізу пропозицій відсоткових ставок, обмежень часових термінів повернення інвестиційних коштів, що характерно для банків та фондового ринку, а також зручність розрахунків через популярні нині платіжні системи PAYEER, Perfect Money, використання криптовалют Bitcoin і Litecoin, що зберігає анонімність інвестора, але в той же час унеможливує ідентифікацію власників об'єктів інвестування.

Разом з тим, успіх участі у такому інвестиційному проекті залежить не від спонтанних рішень чи везіння інвестора, а від тривалого аналізу та гнучкості прийнятих рішень. З точки зору ризико-орієнтованого підходу, міркувань раціональності та застосування інвестиційних теорій, ймовірність інвестиційного доходу за рахунок хайп-інвестування – мізерна та носить загрозливий характер для стану інвестиційної безпеки держави, оскільки руйнує ресурсне ядро внутрішнього інвестування, частина якого формується на основі заощаджень вітчизняних домогосподарств. Для узагальнення природи хайп-інвестування доречно провести аналогію з фінансовою пірамідою, в основу якої закладено умовне інвестування на кшталт азартної гри, або стратегії-квесту; це парі щодо перевищення інвестиційного доходу над можливими витратами [10].

Не викликає жодного подиву, що в економічній науці – зокрема у сегменті економічної безпеки, ряд категорій розглядається у вимірі різносторонніх парадигм. Не становить винятку процес іноземного інвестування, до прикладу В. Сааджан та Т. Скорик вважають, що іноземне інвестування на взаємовигідних умовах сприятиме структурній трансформації економіки, впровадженню у виробництво новітніх технологій

та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів [9]. На думку А. Дунської [2] прямі іноземні інвестиції – вагомий чинник, який впливає на темпи економічного зростання та розвиток країни в цілому, оскільки є передумовою розширення міжнародного співробітництва та створення соціального ефекту у вигляді зростання доходів населення. А. Сухоруков [11] вбачає у зростанні частки прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестування економічну та фінансову залежність країни від іноземних інвесторів і може бути причиною економічної кризи та провокувати фінансову кабалу.

З точки зору авторської позиції, за ідеальних обставин, прямі іноземні інвестиції у сукупному розрізі інвестицій не повинні превалювати, окрім цього інвестування такого типу повинно мати прозоре джерело надходження і мати реальне відображення в економіці країни, в яку вони спрямовані. У силу несприятливої економічної ситуації в Україні та браку внутрішніх ресурсів, залучення іноземних інвестицій повинно сприяти освоєнню новітніх технологій та вирішити низку макроекономічних проблем.

За наслідками аналізу тенденцій залучення прямих інвестицій у вітчизняну економіку протягом 2010-2017 років спостерігається спадна динаміка зазначеного показника. Так, у 2016 році зафіксовано найнижчий рівень прямих інвестицій в Україну, який становив – 36154,5 млн. дол. США, що на 67,32 % менше, аніж у 2014 році, де у межах досліджуваного періоду надходження інвестицій було найбільшим (див. рис.1).

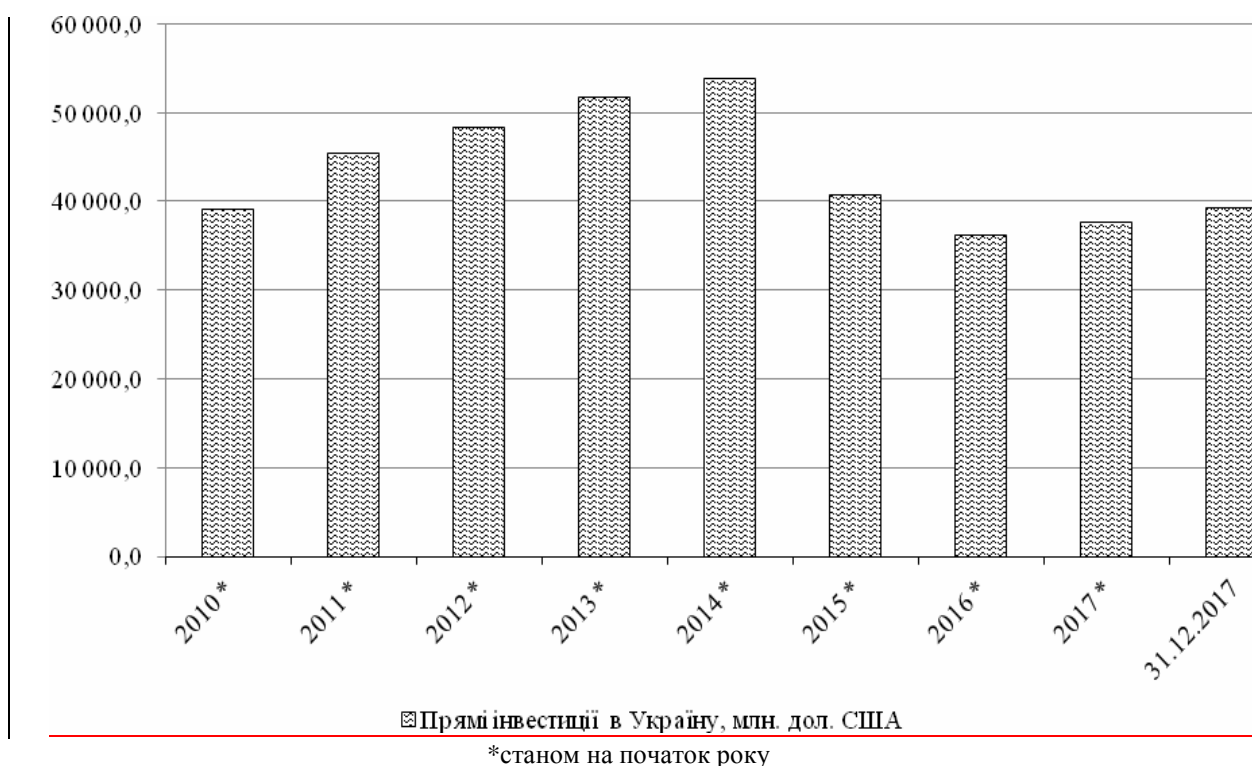

Рис. 1. Динаміка прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну протягом 2010-2017 рр. (млн. дол. США)

Джерело: складено автором на основі [8]

Згідно офіційних статистичних даних у розрізі географічної локації, зі 144 країн світу інвесторів, які скеровували прямі інвестиції в економіку України, 28 – входять до Переліку офшорних зон [6], 50 – до Переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України [7], операції з резидентами яких контролюються з метою трансфертного ціноутворення.

За досліджуваній період лідери іноземного інвестування змінювалися за винятком Кіпру, який фактично є основним джерелом надходження іноземних інвестицій з максимальним показником у 2014 році. Незважаючи на напружені соціально-політичні відносини з Російською Федерацією, остання посідає незмінні позиції у п'ятірці ключових інвесторів України на рівні з Нідерландами, Великою Британією та Німеччиною. У аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень «Щодо ризиків скорочення обсягів надходження іноземних інвестицій в контексті модернізації європейської фінансової системи» висловлено не тільки занепокоєння щодо стабільності інвестування української економіки з боку Німеччини, а й активізації процесів дезінвестування. Зокрема, у 2012 році зафіксовано нетто-вилучення німецьких інвестицій у сумі 1075 млн. дол. США, при цьому протягом 2007-2011 рр. нетто-вкладення цієї країни становили 1 814 млн. дол. США [13]. Причиною дезінвестування експерти називають надмірну

ризиковість українського інвестиційного середовища, що ідентифікується низькою правовою культурою, бюрократизмом, корупційною складовою.

Розподіл інвестиційних надходжень з вказаних країн світу зображено на рис. 2.

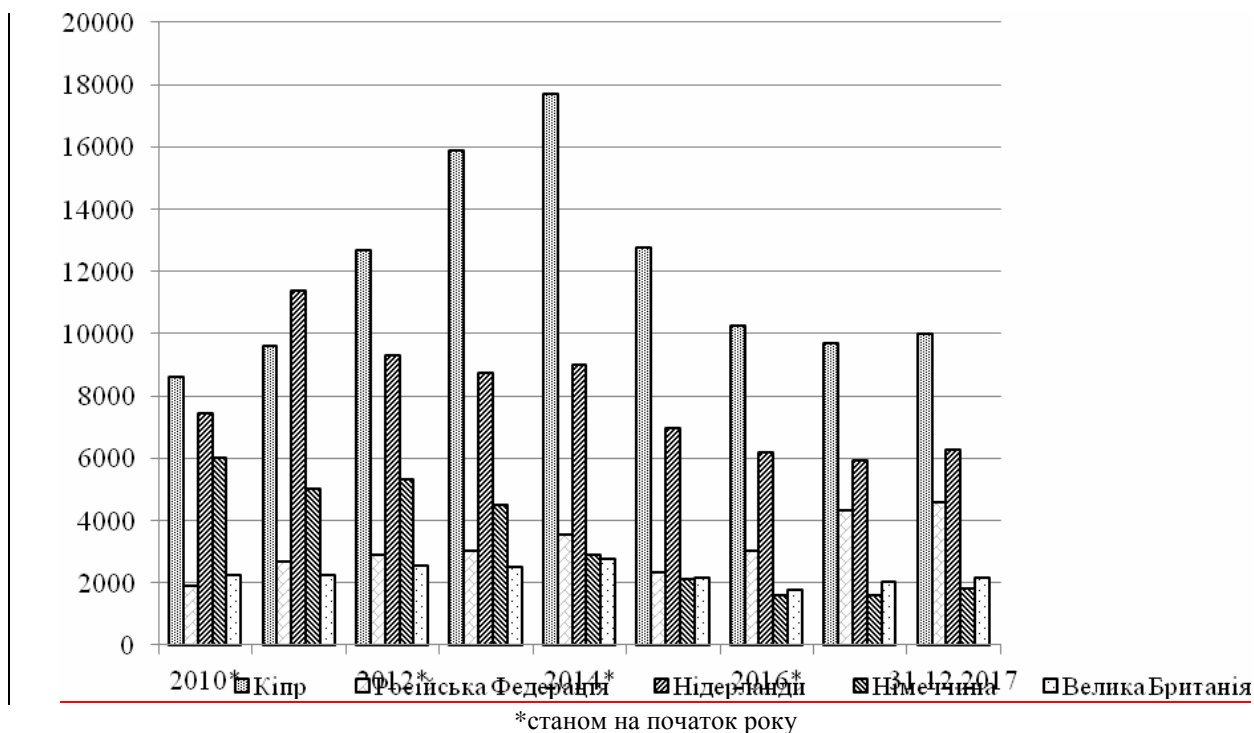

Рис. 2. Прямі інвестиції країн в Україну у розрізі залучених 2010-2017 рр. (млн. дол. США)

Джерело: складено автором на основі [8]

Візуалізація такого стану речей викликає занепокоєння щодо достовірності надходження інвестиційного капіталу в Україну і нашоухе на думку, що частина отриманих коштів є елементом злочинних схем, метою яких легалізація коштів, одержаних злочинним шляхом та набуття ними форми «псевдоінвестицій».

Для підтвердження цієї гіпотези звернемось до напрацювань контролюючих органів, зокрема за результатами фінансового розслідування Державної служби фінансового моніторингу України щодо операцій, здійснених за участі 42 компаній-нерезидентів (у тому числі в офшорних юрисдикціях), причетних до так званої «сім'ї Януковича», було встановлено надходження в Україну «псевдоінвестицій» на загальну суму понад 1,3 млрд. дол. США [12]. З огляду на резонансність вказаного розслідування і складність виявлення таких фактів можемо припустити, що лєвова частка іноземних надходжень в Україну має нелегальне походження.

Згідно даних державної фіскальної служби, у 2015 році ними було припинено протиправну діяльність 60 конвертаційних центрів, які проконвертували 18,9 млрд. грн., та заподіяли збитки державі на суму понад 3,2 млрд. гривень [3, с. 37], а у 2016 вдалось припинити роботу 77 конвертаційних центрів, які провели незаконні операції на суму 27 млрд. грн., завдавши при цьому шкоду на суму 4 млрд. грн. [4, с. 35]. Поміж тим, держателем узагальненої статистичної інформації про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності є Генеральна прокуратура України, дані якої щодо встановлених сум легалізованих коштів, одержаних злочинним шляхом, дещо відмінні. Рекордна сума встановлених легалізованих коштів, одержаних злочинним шляхом становила 6403,99 млн. грн. у 2017 році. Незважаючи на анонсовані результати Державної фіскальної служби протягом 2015-2016 років, за даними Генеральної прокуратури такі значення є дещо перебільшеними та становили 9,99 та 74,75 млн. грн. відповідно [5].

Виявлена проблематика зумовлює перегляд і систематизацію індикаторів інвестиційної безпеки України з урахуванням дестимуляторів: «Частка встановленої суми легалізованих коштів та майна, одержаних злочинним шляхом до ВВП», «Частка псевдоінвестицій у прямих іноземних інвестиціях», розрахунки яких наведені у табл. 1.

Таблиця 1.
Показники дестимулятори інвестиційної безпеки України, 2010-2017 рр.

Показники дестимулятори інвестиційної безпеки України	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Частка встановленої суми легалізованих коштів та майна, одержаних злочинним шляхом до ВВП	0,016	0,014	0,018	0,003	0,003	0,0005	0,003	0,214
Частка псевдоінвестицій у прямих іноземних інвестиціях	0,057	0,049	0,064	0,009	0,007	0,001	0,008	0,642

Джерело: розраховано автором на основі [1, 5, 8]

Висновки. Ключова проблема інвестиційної безпеки України полягає у двох аспектах: перший – пов'язаний з неможливістю достовірно ідентифікувати її стан через динаміку фінансових показників, оскільки ефективність інвестицій не завжди відображається у поточному стані безпекового середовища; другий аспект характеризується обмеженістю інвестиційних ресурсів і системними тактичними прорахунками у їх залученні. Наріжним каменем у формуванні інвестиційного імунітету України до різного прояву девіацій є ігнорування криміногенного фактору, присутність якого вбачається у структурі іноземного інвестування та є причиною виведення інвестиційного капіталу з України. З цих причин під пильною увагою безпекознавців повинен перебувати сам процес формування, розподілу та використання інвестиційних процесів з урахуванням часового лагу.

Література.

1. Валовий внутрішній продукт (2010-2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Дунська А. Р. Прямі іноземні інвестиції як чинник розвитку економіки України / А. Р. Дунська, О. В. Бойко // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2016. – № 13. – С. 460-466.
3. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>.
4. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>.
5. Звіт про протидію легалізації доходів одержаних злочинним шляхом 2011-2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112659&libid=100820.
6. Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 977: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1045 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF/paran6#n6>.
7. Про перелік офшорних зон: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/977-2015-%D1%80>.
8. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України: за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності; по регіонах (2010-2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Сааджан В.А. Іноземні інвестиції: аналіз та вплив на економічний розвиток / В.А. Сааджан, Т.О. Скорик // Економіка: реалії часу. – №3-4(4-5), 2012. – С. 129-135.
10. Самуельсон, Пол. Э., Нордхаус, Вильям Д. Экономика: Пер. с англ.: 16-е изд.: – Издательский дом «Вильямс», 2003. – 688 с.
11. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України : [монографія]. – К. : НІПМБ, 2005. – 140 с.
12. Черкаський І.Б. Безпрецедентний приклад ефективної роботи підрозділу фінансової розвідки України – в дохід Держави спрямовано виявлені та заблоковані Держфінмониторингом злочинні активи/ І.Б. Черкаський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sdfm.gov.ua/news.php?news_id=3274&lang=uk.
13. Щодо ризиків скорочення обсягів надходження іноземних інвестицій в контексті модернізації європейської фінансової системи: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1314/>.
14. Gniadzik K. Looking for big money in the grey zone K.Gniadzik, G.Kowalik, O. Jarczyk, R. Nielek// Computer Science, 16 (3), с. 237-251. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/281938192_Looking_for_big_money_in_the_grey_zone_Simulation_of_High_Yield_Investment_Programs_strategies.

References.

1. Gross Domestic Product (2010-2017), [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Dunska, A. R. and Boiko, O. V. (2016), "Foreign Direct Investment as a factor in the development of the Ukrainian economy", *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut"*, vol. 13, pp. 460-466.
3. State Fiscal Service of Ukraine, "Report on implementation of the Work Plan of the State Fiscal Service of Ukraine for 2015", [Online], available at: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>.
4. State Fiscal Service of Ukraine, " Report on implementation of the Work Plan of the State Fiscal Service of Ukraine for 2016", [Online], available at: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>.
5. General Prosecutor's Office of Ukraine, Report on combating the legalization of proceeds from crime 2011-2017, [Online], available at: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112659&libid=100820.
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine " On approval of the list of states (territories) that meet the criteria set out in subclause 39.2.1.2 of subitem 39.2.1 of paragraph 39.2 of Article 39 of the Tax Code of Ukraine, and the recognition of the decommissioning of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 16, 2015 No. 977", [Online], available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF/paran6#n6>.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the list of offshore zones", [Online], available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/977-2015-%D1%80>.
8. State Statistics Service of Ukraine, "Direct investments (share capital) in the economy of Ukraine / from Ukraine: by countries of the world; EU countries; types of economic activity; by region (2010-2017)", [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Saadzhan, V.A. and Skoryk, T.O. (2012), "Foreign Investments: Analysis and Impact on Economic Development", *Ekonomika: realii chasu*, vol. 3-4(4-5), pp. 129-135.
10. Samujel'son, Pol. Je., Nordhaus, Vil'jam D. (2003), *Jekonomika* [Economy], 16th. ed., Izdatel'skij dom «Vil'jams», Moscow, Russia, p. 688.
11. Sukhorukov, A. I. (2005), *Problemy finansovoi bezpeky Ukrainy* [Problems of financial security of Ukraine], NIPMB, Kyiv, Ukraine, p. 140.
12. Cherkaskyi, I.B. "An unprecedented example of the effective operation of the financial intelligence unit of Ukraine - criminal assets are detected and blocked by the State Financial Intelligence Agency in the State's income", [Online], available at: http://sdfm.gov.ua/news.php?news_id=3274&lang=uk.
13. n analytical note by the National Institute for Strategic Studies, "On the risks of reducing foreign investment in the context of the modernization of the European financial system", [Online], available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1314/>.
14. Gniadzik K. Looking for big money in the grey zone K.Gniadzik, G.Kowalik, O. Jarczyk, R. Nielek// *Computer Science*, 16 (3), pp. 237-251, [Online], available at: https://www.researchgate.net/publication/281938192_Looking_for_big_money_in_the_grey_zone_Simulation_of_High_Yield_Investment_Programs_strategies.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2018 р.